

Roofvogeltelling in Nederland in januari 1982

Raptor census in the Netherlands in January 1982

J. A. J. P. DOEVEDANS, D. A. JONKERS, J. F. N. VAN LEEUWEN, G. J. D. M. MÜSKENS,
J. B. M. THISSEN & D. VISSER

Het in 1981/82 bij de landelijke roofvogeltelling getelde gebied is ten opzichte van de vorige winter met bijna 20% uitgebreid. De uitbreiding kwam vooral tot stand in Drenthe, Zuid-Holland en Noord-Brabant. Er wordt nu bijna 17 000 km² geteld. Dit is ongeveer de helft van Nederland.

Werkwijze

Met uitzondering van Schiermonnikoog, waar midden december werd geteld, werden alle gebieden in januari geteld; de meeste tussen 9 en 17 januari.

De getelde gebieden liggen tamelijk gelijkmatig over ons land verspreid. Ze zijn in hun totaliteit representatief voor de Nederlandse landschappen. Roofvogels concentreren zich in geschikte gebieden. Hieruit volgt dat dichtheidscijfers voor delen van Nederland niet veel zeggen. Zinvoller zijn cijfers die aangeven hoe de dichtheden per atlasblok in de verschillende gebieden variëren. Dergelijke cijfers kunnen bij deze telling niet gegeven worden, omdat de gegevens van verschillende gebieden niet per blok apart ingezonden werden. De meeste gebieden werden geteld volgens de instructies van de werkgroep (vgl. van den Bergh-van Leeuwen *et al.* 1980).

Het weer in december was koud en somber. Van 9 tot en met 28 december lag een groot deel van Nederland onder een sneeuwdek. Midden december daalde de temperatuur plaatselijk tot onder -15 °C. Januari was koud. Na enkele zeer zachte dagen in het begin van de maand kwam er een periode met felle koude die duurde tot 15 januari. Op 7 en 8 januari was er zware sneeuwval in een groot deel van ons land. Op 11 januari sneeuwde het in Zuid-Limburg. Ook in de landen ten noorden en ten oosten van Nederland heerste in december en januari koude met veel sneeuwval. Afgezien van de koude en enkele sneeuwbuien waren de telomstandigheden in januari vrij goed.

Rode Wouw *Milvus milvus*

In Nederland werden minstens negen Rode Wouwen waargenomen. Echte overwintering vond naar alle waarschijnlijkheid plaats in de Amsterdamse Waterleidingduinen waar in januari en februari meerdere malen een exemplaar werd gezien. De acht andere waren waarschijnlijk op doortrek.

Zeearend *Haliaeetus albicilla*

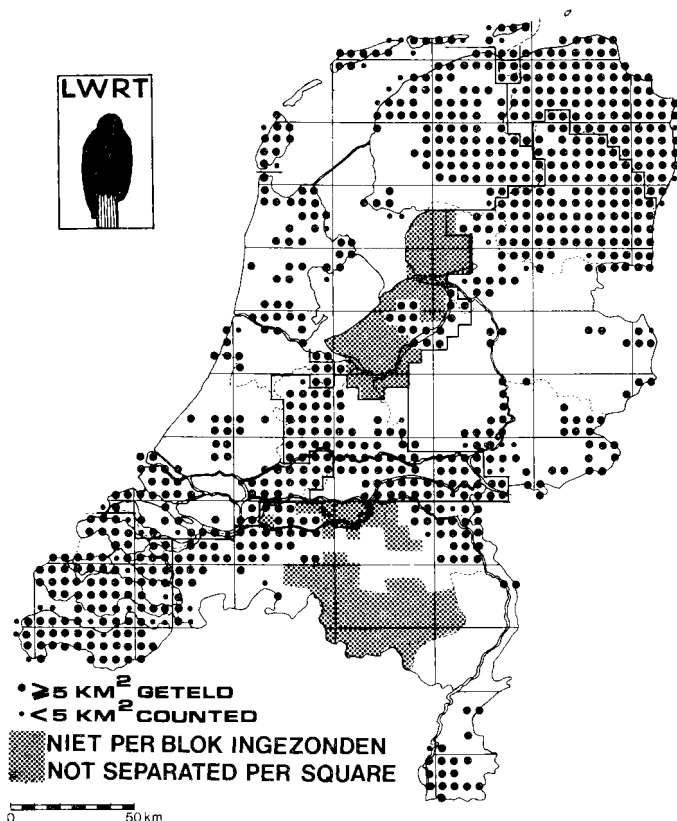
Er verbleven zeven Zeearenden in Nederland. Bij de telling in januari werden er twee waargenomen op een voerplaats bij Steenwijk (O) en in de Biesbosch. In februari zaten er minstens drie in de Oostvaardersplassen. Verder verbleven er Zeearenden in het oostelijke rivierengebied en in de Groote Peel. Alle overwinterende Zeearenden waren onvolwassen op een exemplaar in de Oostvaardersplassen na.

Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus*

De verspreiding van 23 getelde Bruine Kiekendieven komt overeen met de resultaten van voorgaande tellingen; in de Biesbosch, de omgeving van het Haringvliet en de IJsselmeerpolders werden meerdere exemplaren waargenomen. In de rest van Nederland bleef het voorkomen beperkt tot enkelingen.

Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus*

De verspreiding van 489 Blauwe Kiekendieven past goed in het beeld van de afgelopen jaren. De hoogste dichtheid werd weer vastgesteld in het Waddengebied (0.20/km²) gevolgd door Zeeland en Holland met dichtheden van respectievelijk 0.07 en 0.06/km². In Friesland en in Flevoland werden duidelijk minder Blauwe Kiekendieven dan vorige winter waargenomen. In Friesland werd het merengebied, waar veel Blauwe Kiekendieven overwinteren, niet geteld. In Flevoland speelt de voortschrijdende ontginning waarschijnlijk een rol. Vanaf 1974 is hier een dalende trend in het aantal overwinteraars vast te stellen.

Figuur 1. Getelde atlasblokken ($5 \times 5 \text{ km}^2$) in januari 1982. *5-km squares censused.*

Het percentage adulte ♂♂ bedroeg 18.9 ($n = 281$). Globaal nam van noord naar zuid dat aandeel toe. Dit was ook het geval in de strenge winter 1978/79 (van den Bergh-van Leeuwen *et al.* 1979). Het lijkt erop dat bij inval van vorst en sneeuw mannetjes eerder geneigd zijn verder te trekken dan vrouwtjes (vgl. Jonkers *et al.* 1981). Dit komt overeen met gegevens uit andere landen (Watson 1977).

Havik *Accipiter gentilis*

In Oost-Nederland, Utrecht/Gelders rivierengebied en Brabant/Limburg zijn flinke aantallen Haviken geteld. De gemiddelde dichtheid in deze gebieden, die relatief bosrijk zijn, is $0.02/\text{km}^2$. In de andere, grotendeels open, gebieden is de dichtheid een factor tien lager. Deze dichtheden komen overeen met die van de winter 1980/81 (vgl. Jonkers *et al.* 1981).

Sperwer *Accipiter nisus*

De Sperwer vertoont een andere verspreiding dan de Havik. De laagste dichtheid werd vastgesteld in de IJsselmeerpolders ($0.01/\text{km}^2$). Hiertegenover staat de dichtheid van $0.10/\text{km}^2$ in het Waddengebied. De dichtheid voor Brabant/Limburg was $0.08/\text{km}^2$. De hoge dichtheid in Holland ($0.06/\text{km}^2$) wordt veroorzaakt doordat hier relatief veel duingebied, waarin veel Sperwers overwinteren, is geteld. In Utrecht/Gelders rivierengebied, Friesland, Zeeland en Groningen bedroegen de dichtheden respectievelijk 0.07 , 0.04 , 0.03 en $0.02/\text{km}^2$.

De gemiddelde dichtheid over heel Nederland was $0.05/\text{km}^2$ tegenover 0.03 in 1980/81 (Jonkers *et al.* 1981) en 0.03 in 1979/80 (van den Bergh-van Leeuwen *et al.* 1980). Deze toename komt vrijwel geheel voor rekening van de open gebieden. Hier werd met uitzondering van Groningen

een tweemaal zo hoge dichtheid vastgesteld als in de winter 1980/81. In Utrecht/Gelders rivierengebied en Brabant/Limburg waren de dichtheden iets hoger dan in vorige winters; in Oost-Nederland daarentegen was de dichtheid (0.05/km²) lager dan in de winter 1980/81. Dit wordt veroorzaakt door de toename van het getelde gebied in Drenthe. Deze winter werd ook het noorden en oosten van deze provincie geteld, waar relatief weinig Sperwers voorkwamen.

Van de Sperwers, waarvan het geslacht bepaald kon worden, was eenderde mannelijk. Dit komt overeen met vorige winters.

Buizerd *Buteo buteo*

Er werden 6534 Buizerds geteld; ten opzichte van februari 1981 een toename van 79% bij een gebiedsuitbreiding van 19%. De toename van het getelde gebied in Drenthe en Noord-Brabant is goed voor meer dan 2000 Buizerds. De toename van het aantal Buizerds is echter niet alleen een gevolg van uitbreiding van het gebied. In de meeste gebieden was de dichtheid hoger dan in beide voorgaande winters. Waarschijnlijk zijn er onder invloed van de koude in december en januari Buizerds uit Noord- en Oost-Europa naar ons land getrokken. De toename van de dichtheid ten opzichte van de vorige winter was het grootst in het noorden en westen van ons land en in Flevoland. Niettemin was er nog een groot verschil in dichtheid met het oosten en zuiden.

De schatting van 8000 in Nederland overwinterende Buizerds (van den Bergh-van Leeuwen *et al.* 1979) dient in ieder geval voor deze klimatologische omstandigheden te worden herzien. Een schatting van 13 000 lijkt een reëel beeld voor deze situatie te geven.

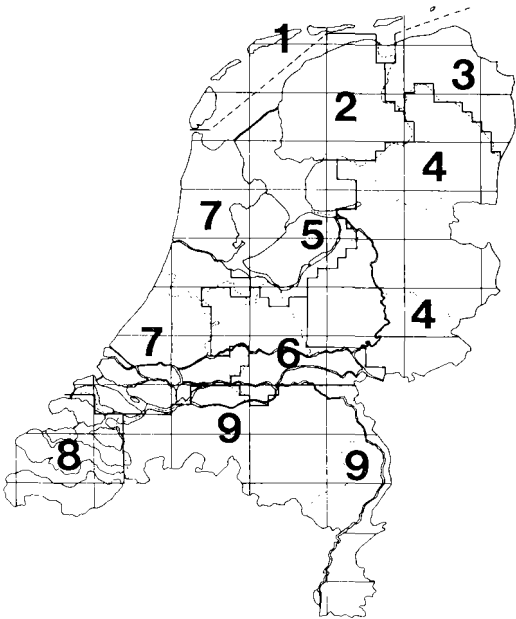
Ruigpootbuiserd *Buteo lagopus*

De toename ten opzichte van beide voorgaande winters lijkt, net als bij de Buizerd, een gevolg

van de strenge winterse omstandigheden ten noorden en ten oosten van ons land. Het aantal in Nederland overwinterende Ruigpootbuiserds blijft marginaal. Verreweg de meeste in Scandinavië en Finland broedende Ruigpootbuiserds overwinteren in Oost-Europa (Glutz von Blotzheim *et al.* 1971). De hoogste dichtheden werden vastgesteld in het Waddengebied (0.03/km²) en in de Flevopolders (0.02/km²). Kleine concentraties kwamen verder voor bij de Dollard, op de Maasvlakte, op de Kwade Hoek en in de Lopikerwaard.

Steenarend *Aquila chrysaetos*

Op 10 januari 1982 werd een adulte Steenarend waargenomen in de Braakmanpolder in Zeeuws-Vlaanderen (H. Castelijns).

Tabel 1. Telresultaten in januari 1982. *Census results in January 1982.*

Gebied Area ¹	1	2	3	4	5	6	7	8	9	1-9
Oppervlakte telgebied (km ²)	437	2097	2150	3243	1780	1551	1796	1502	2385	16941
Census area (km ²)										
Rode Wouw <i>Milvus milvus</i>						1			1	2
Zeearend <i>Haliaeetus albicilla</i>				1					1	2
Bruine Kiekendief <i>Circus aeruginosus</i>	1	1	1		4		8	1	7	23
Blauwe Kiekendief <i>C. cyaneus</i>	85	15	36	29	42	10	101	107	64	489
Havik <i>Accipiter gentilis</i>		8	7	85	5	25	3		42	175
Sperwer <i>A. nisus</i>	42	88	46	163	16	109	108	43	202	817
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	38	280	220	1955	528	1278	344	151	1740	6534
Ruigpootbuiserd <i>B. lagopus</i>	14	11	13	19	35	8	15	5	6	126
Visarend <i>Pandion haliaetus</i>			1	1						2
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	43	116	111	233	185	316	396	363	402	2165
Smelleken <i>F. columbarius</i>	9	10	10	18	3	8	38	36	18	150
Slechtvalk <i>F. peregrinus</i>	1	2	2	5	1	1	3		4	19
Totaal Total	233	531	447	2509	819	1756	1016	706	2487	10504

¹ zie kaart see map

Visarend *Pandion haliaetus*

In januari en begin februari werd op minstens vijf plaatsen een Visarend waargenomen. In de provincie Groningen verbleef een exemplaar geruime tijd bij het Eemskanaal. Op 4 februari foerageerde een Visarend bij de koelwateruitlaat van Shell Moerdijk (R. Leunis). De andere drie exemplaren werden gezien bij Steenwijk, bij Borculo en in Zuidelijk Flevoland. In Groningen en Flevoland waren ook in voorgaande jaren aanwijzingen voor het overwinteren van een Visarend (Jonkers *et al.* 1981).

Torenvalk *Falco tinnunculus*

Na de klap van de strenge winter 1978/79 herstelde de stand van de Torenvalk zich aanvaardbaar goed. Dit was te danken aan de twee daaropvolgende zachte winters en aan het goede muizenjaar 1980. Zo was de dichtheid van de Torenvalk in de winter 1979/80 slechts 0.12/km² over het gehele gebied, terwijl die in de winter 1980/81 0.16/km² was. In de winter 1981/82 was er weer sprake van streng winterweer met veel sneeuw. Dergelijk weer is voor de Torenvalk zeer nadelig. Over het gehele gebied was de dichtheid in januari 1982 slechts 0.13/km². Dat de Torenvalk het moeilijk had deze winter wordt geïllustreerd door de vondst van verschillende dode exemplaren op slaapplaatsen in de Vijfherenlanden (W. Jongejan) en door waarnemingen van vermagerde Torenvalken in de Wieringermeer (R. Brouwer). Het totale beeld wijst erop dat een deel van de Torenvalken bij inval van de vorst is weggetrokken en dat de achterblijvers in moeilijkheden kwamen door de slechte bereikbaarheid van voedsel (vooral de Veldmuis *Microtus arvalis*).

Het zwaartepunt van de verspreiding lag in West- en Zuidwest-Nederland. In Zeeland was de dichtheid 0.24 en in Holland 0.22/km². Ook in Utrecht/Gelders rivierengebied waren gezien de dichtheid van 0.20/km² veel Torenvalken aanwezig. In het noorden en oosten van ons land waren de dichtheden het laagst. In Friesland was de dichtheid ten opzichte van februari 1981 20% lager (0.16/km²) en in Groningen zelfs 50% lager (0.05/km²). Erg hoge dichtheden (tot 1.50/km²) werden vastgesteld in kleine gebiedjes in Noordwest-Brabant, Zeeland, Noord-Holland en in de Alblasserwaard.

Smelleken *Falco columbarius*

Het hoge aantal Smellekens was ongetwijfeld een gevolg van de strenge winter. In geheel Nederland werden Smellekens gezien. De voorkeur voor open gebieden met op grond foeragerende kleine vogels (Brown & Amadon 1968) blijkt duidelijk uit het feit dat alleen in het westen en noorden van ons land in enkele atlasblokken er

meer dan één werd waargenomen. De meeste Smellekens kwamen voor op de Zeeuwse en Zuidhollandse eilanden, in het westen van de provincie Utrecht en in het Waddengebied. Van de tien exemplaren uit Friesland werden er vijf tijdens de wadvogeltelling van 9 januari 1982 waargenomen.

Slechtvalk *Falco peregrinus*

In de winter 1980/81 overwinterden in ons land minstens 16 Slechtvalken. In de winter 1981/82 waren dit minstens 27 exemplaren. Sinds 1976 zijn in Scandinavië en Finland meer dan 400 jonge Slechtvalken van kleurringen met een cijferletter combinatie voorzien. Volgens Lindberg (in brief) zou vrijwel iedere in Nederland overwinterende Slechtvalk kleurringen moeten dragen. Het is opmerkelijk dat er nog maar één waarneming uit ons land bekend is.

Dankzegging Het is ondoenlijk alle medewerkers te vermelden. Een ieder wordt voor zijn inzet van harte bedankt.

Summary

In January 1982 approximately half of the Netherlands was censused for raptors. Winter 1981/82 was cold and snowy. Numbers of most wintering raptors in the Netherlands were high probably because the weather in Northern and Eastern Europe was colder than usual. The Kestrel was an exception. Like in the very cold winter 1978/79 the numbers of this raptor were low. This is probably due to difficulties in catching voles *Microtus* during snow cover.

Literatuur

- VAN DEN BERGH-VAN LEEUWEN J. *et al.* 1979. Stootvogeltelling in Nederland in februari 1979. Vogeljaar 27: 279-285.
— 1980. Stootvogeltellingen in Nederland in de winter 1979/1980. Vogeljaar 28: 228-236.
BROWN L. & AMADON D. 1968. Eagles, hawks and falcons of the world. Country Life Books, London.
GLUTZ VON BLOTZHEIM U. N., BAUER K. M. & BEZZEL E. 1971. Handbuch der Vögel Mitteleuropas, 4. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main.
JONKERS D. *et al.* 1981. Stootvogeltellingen in Nederland in de winter 1980/81. Vogeljaar 29: 309-318.
WATSON D. 1977. The Hen Harrier. Poyser, Berkhamstead.

Landelijke Werkgroep Roofvogeltellingen, p/a J. B. M. Thissen, Spoorlaan 22, 6562 AN Groesbeek

Aanvaard voor opname 9 november 1982